

Lotyšská literatura v českých zemích

„Žádný jazyk není podobný v Evropě slovanskému jako jazyk staropruský, lotyšský a litevský“,¹ napsal znalec jazyků, literatur a dějin slovanských národů **Pavel Josef Šafařík** (1795-1861) a připomněl tak poznatek, k němuž dospěl už v roce 1788 zakladatel slavistiky **Josef Dobrovský** (1753-1829). Lotyšská kultura začala vstupovat do povědomí české veřejnosti nesměle, nejprve díky zájmu některých významných českých slavistů 19. století o příbuzné baltské národy, Litevce a Lotyše, tehdy začleněné do ruského impéria. Na prvním místě je třeba jmenovat **Františka Ladislava Čelakovského** (1799-1852), jenž svá bádání i básnickou činnost soustředil na slovanskou a baltskou lidovou píseň jako na „hlas národa“ v duchu preromantických snah Johanna Gottfrieda Herdera. Ten mimochodem pocházel z Pobaltí a působil též jako učitel a pastor v Rize (1764-1769). Čelakovský se stal zakladatelem české baltistiky svými *Litevskými národními písněmi* (1827), vůbec prvním uměleckým překladem z litevštiny do jiného jazyka než do němčiny. Neopomenul však ani dainy lotyšské: z korespondence s jeho přítelem Josefem Vlastimilem Kamarytem vyplývá, že měl k dispozici bohužel jen několik blíže neurčených originálů lotyšských dain, které mu "náhodou do ruky padly", a v dopise ze dne 27. dubna 1822 nalézáme překlad jednoho z nich, pořízený zřejmě s pomocí lotyšské gramatiky a lotyšsko-německého slovníku Friedricha Gottharda Stendera (1714-1796):²

*Dej mi, matinko, dcerušku, jež hedvábí svíjí;
Nedáš-li mi dcerušku, umru hořem.
Kam vy mne pochováte, kdy umru hořem?
V růžové zahrádce pod růžemi tě položíme.
Tam vyrostou pěkné růže u hlav hrobu mého,
Tam poběhnou sedlské dívky o svátku zrána se ozdobovat.*

V dnešní lotyštině:

*Dod man, māmiņ, to meitiņu, kas to zīdu šķeterē;
Ja nedosi to meitiņu, es nomiršu bēdiņās.
Kur jūs mani apraksiet, kad nomiršu bēdiņās? -
Raksim rožu dārziņā apakš rožu lapiņām.
Tur uzauga dailas rozes mana kapa galiņā;
Tur tecēja ciema meitas svētku rītā pušķoties.*

Prvním dochovaným uměleckým překladem z lotyštiny do češtiny je tedy nepublikovaná milostná lidová píseň.

Do své rozsáhlé sbírky *Mudrosloví národu slovanského ve příslovích* (1852) Čelakovský zařadil též 41 přísloví litevských a 10 lotyšských, pocházejících z dodatku ke Stenderově gramatice. Podrobnější bádání o historii, folkloru a etnografií baltských národů, včetně několika ukázek lotyšských dain a příslušné bibliografie uveřejnil již zmíněný P. J. Šafařík, ovšem první systematické poučení o lotyšské literatuře a zvláště o lidových písních (tzv. dainách) českému čtenáři podal jazykovědec **Jan Gebauer** (1838-1907) v Riegerově *Slovníku naučném* (1865). Zmiňuje se tu o zásluhách německých pastorů o rozvoj literatury v lotyšském jazyce, ale dodává, že "mnohem rozsáhlejší, znamenitější a důležitější jest národní básnická literatura lotyšská, i pestrostí i zvláštním rázem svým, tónem lyrickoidylickým se vyznamenávajíc. Překypující bujností svou přesahuje podobné zjevy v literatuře litevské ... a lyrickoidylickým tónem taktéž od lyrickoelegického rázu písní

litevských se liší ... v národu celém žijí ještě primitivní vlohy básnické a samy sebou působí, jejichž plodům se opět mírná, skromná a svěží povaha vtiskuje." J. Gebauer by jistě ocenil, že na prahu 21. století je v Lotyšské akademii věd uloženo přes 1 200 000 záznamů těchto písní (převážně čtyřverší). O milostných dainách J. Gebauer píše: „...řekli bychom, že jen platonickou lásku opěvují; naše erotika vypadá vedle nich neslušně, skoro necudně. Stisknutí ruky neb kytky jest jediné, čeho se milenci dostane, o polibcích nikde není řeči." Ano, tehdy ještě nebyl k dispozici poslední díl Baronsovy sbírky věnovaný mimo jiné tzv. *neslušným dainám (nerātņās dainas)*.

Ve druhé polovině 19. století se pražská univerzita stala jedním z center světové jazykovědné baltistiky, např. německý profesor August Schleicher zde vydal vůbec první vědeckou mluvnici litevštiny (1856-57). Lotyšským jazykem a folklorem se zde vědecky zabýval především **Josef Zubatý** (1855-1931), klasický filolog světové pověsti, dobře známý i v Lotyšsku, kde byl vyznamenán nejvyšším státním vyznamenáním Řádem Tří hvězd (1927) a čestným členstvím řížské univerzity (1929). Dochovala se mimo jiné jeho korespondence s jedním z kodifikátorů spisovné lotyštiny **Kārlisem Mīlenbahsem** (1853-1916) a jeho jméno je zmíněno v závěru lotyšské komise, která v roce 1908 navrhla diakritický pravopis, částečně podobný českému. Pro folkloristiku a literární vědu je cenná především jeho stať ***O alliteraci v písních lotyšských a litevských*** (1894), kterou uzavírá slovy: "V malém, ale čilém národě lotyšském je nyní právě ruch neobyčejně živý, jeví se i v literatuře krásné i vědecké: podařilo se některému povolanému básníku úplně zažítí techniku lidového tvoření básnického a těžití z ní ve prospěch umění, můžeme se dočkat ještě básnických plodů, které formální svou svérázností, svérázností nevynucenou, vypěstěnou na bezpečných základech lidové mluvy a lidové poezie, byly by čímsi, co by právě jen u Lotyšů bylo možným." Byla to slova vskutku prorocká: o několik let později začala v Lotyšsku vycházet hvězda Jānise Rainise.

Vedle statí a článků o lotyšském jazyce a příslušné bibliografie Zubatý zpracoval také lotyšská hesla do *Ottova slovníku naučného* (1888-1909), včetně přehledu lotyšské literatury. Na pražské univerzitě přednášel také baltistiku a v letech 1923-1924 zde založil lektorát baltických jazyků, vedený pozdější zakladatelkou lotyšské experimentální fonetiky profesorkou **Annou Ābele** (1881-1975). Kurzy lotyštiny pořádal i na půdě Jednoty českých filologů a v rámci Československo-lotyšské společnosti, u jejíhož zrodu stál (1925) a již do konce svého života předsedal. Jeho nástupce Josef Urban vzpomínal, že J. Zubatý, "apoštol československo-lotyšského přátelství", v rozhovorech s přáteli Lotyšska "nejednou upřímně doznával, že se zvláště obdivuje pracovitosti, vytrvalosti a houževnatosti Lotyšů, jimiž si udrželi po celá staletí neporušený jazyk a domohli se svobody".³ O motivaci svého zájmu o opomíjené jazyky malých baltických národů J. Zubatý svému příteli Františku Oberpfalcerovi (Jílkovi) dne 22. září 1924 napsal: "Nebyla to jen důležitost těchto jazyků pro slovanštinu, byla v tom i sympatie Čecha, synka národa utlačovaného, k národům ještě více utlačeným, oloupeným i o svou minulost, přítomnost a jak se tehdy zdálo i o svou budoucnost."⁴

Sympatie k lotyšským dainám projevili i básník **Adolf Heyduk** (1835-1923), když z nich v letech 1898-1899 uvil "vlastní kytky drobných zpěvů v duchu poezie lidové pro ty, jimž prosté kvítí luční druhdy stejně je milo jako divotvárné orchideje tropických hvozdů. Tyto vábí nás svou zvláštní tvárností a pestrostí, ony pak svou tajemnou vůní." Nešlo tedy o překlad, ale spíše o původní poezii s vyžitím **Lotyšských motivů**, jak zněl i název jeho sbírky. Vyšla v renomovaném nakladatelství J. Otty v Praze v roce 1901 a stala se prvním českým vydáním lotyšské knihy, prozatím v podobě básnických ohlasů. Skutečný překlad ukázek dain pořídil až téměř o století později Radevast Parolek (1998). Je pravděpodobné, že Heydukův zájem o lotyšské dainy podnítil Josef Zubatý a jelikož básník, pokud známo, neuměl lotyšsky,

vycházel nejspíše z německých překladů lotyšského pastora Carla Christiana Ulmanna (1793-1871), jehož jméno zmiňuje v úvodu sbírky vedle jména Baronsova.

Novodobou lotyšskou literaturu, stejně jako literatury řady jiných málo známých národů, začal do českých zemí uvádět moravský katolický farář a činorodý překladatel z 31 jazyků (!) **Alois Koudelka** (1861-1942), často pod pseudonymem O. S. Vetti (jde o genitiv názvu literárního a divadelního kroužku "Osvěta"). Pro první knižní vydání lotyšského překladu si vybral autora z nejpovolanějších: zakladatele realistické, psychologicky laděné venkovské prózy a dramatu **Rūdolfe Blaumanise** (1863-1908), jenž otevíral cestu lotyšské literatuře i v jiných zemích. V populární Ottově Světové knihovně vydal Koudelka v roce 1910 čtyři jeho **Lotyšské povídky** a i tento výběr byl šťastný: všechny dodnes patří ke klasickému fondu lotyšské literatury a jejich rozsáhlejší výbor vyšel v češtině ještě jednou, téměř o půl století později v překladu Vojtěcha Gaji (1959).

Z poznámky k dochované smlouvě A. Koudelky s nakladatelem vyplývá, že překladatel byl v kontaktu s lotyšským literárním kritikem a historikem **Teodorsem Zeifertsem** (1865-1929), jenž ho „*prosila, aby jenom něco z lotyštiny do češtiny přeložil, aby se o nich také za hranicemi vědělo*“⁵ a má tak zásluhu o vznik překladu lotyšských povídek. V důkladné předmluvě A. Koudelka uvádí, že jde o ukázkou "*první snad v celé západní literatuře, merci-li v naší*" a podává základní informaci o lotyšském národě, jeho historii, náboženství, jazyce, literatuře a samozřejmě zvláště o Blaumanisovi, jehož hodnotí i Zeifertovými slovy. Koudelka se tehdy ještě domníval, že lotyština a litevština "*je větví slovanskou ... i má se k vlastní slovanštině jako starší sestra k mladší.*"

Svůj překlad povídky **Jānise Porukse** (1871-1911) **Bílý květ** (*Balta puķe*) s vlastním úvodem o autorovi a jeho díle A. Koudelka zařadil do sbírky *1000 nejkrásnějších novel* (1911) a další překlady jsou rozesety v moravském a českém tisku, takže jejich úplná bibliografie je obtížně dostupná. Je známo, že mezi ně patřily i jiné povídky Jānise Porukse a dále ukázky z tvorby Augustse Saulietise, Andrievse Niedry, Edvartse Virzy, Skuju Frīdise, Andrejse Kurcijse a Anny Brigadere.

Optimální podmínky pro rozvoj česko-lotyšských literárních vztahů nastaly po uznání nezávislosti Lotyšské republiky (1918) Československem v roce 1922, kdy byly zahájeny poměrně bohaté politické, vojenské, hospodářské, vědecké, kulturní, turistické a jiné styky. Vzájemné sympatie pramenily z obdobné historické zkušenosti obou počtem nevelkých a dlouho nesvobodných národů i z podobných úkolů při budování nových států, včetně bouřlivého rozvoje na poli národní vzdělanosti a kultury. Společná byla i mezinárodní orientace těchto zemí v duchu principů Společnosti národů.

Spolupráci Československa s pobaltskými státy předznamenal budoucí československý prezident **Tomáš Garrigue Masaryk** (1850-1937) svými schůzkami s litevskými, lotyšskými a estonskými emigranty ve Spojených státech v roce 1918. Byl zde založen politický útvar s názvem Demokratická Unie Střední Evropy, jehož se stal Masaryk předsedou. Unie sdružovala zástupce jedenácti středoevropských národů a jejím úkolem byla nejen propagace jednotlivých národů, ale také zdůrazňování významu celého regionu. Přes určité neshody Unie ve své činnosti pokračovala i po Masarykově odchodu z Ameriky. Masarykova podpora práva na sebeurčení malých národů a vůbec jeho osobnost a dílo bylo v nezávislém Lotyšsku dobře známo a vysoce ceněno: Masaryk byl dvojnásobným nositelem nejvyššího lotyšského vyznamenání Řádu tří hvězd (1927 a 1928) a čestným doktorem Lotyšské univerzity (1935).

Dalším významným zdrojem československo-lotyšského přátelství, který měl vliv i na vzájemné literární styky, bylo spojenectví československých legií s lotyšskými střelci (jejich praporem Troick a plukem Imanta) v letech 1918-1920. Obě vojska společně odrážela útoky

bolševiků na cestě po sibiřské magistrále do Vladivostoku, z něhož se po moři navracela do vlasti. Vznikla i česko-lotyšská manželství a několik lotyšských střelců se usadilo v Československu.

Důstojným střediskem čilých a upřímných přátelských styků se stala *Československo-lotyšská společnost* založená roku 1925 z podnětu lotyšského konzula v Praze Eduardse Krastse (od roku 1920). Společnost byla také vedoucím činitelem Volného sdružení baltických spolků v Praze, jehož založení sama iniciovala (1931). Přehled jejího členstva a činnosti v letech 1925-1935 *Deset let ČSLS v Praze* (sestavil Hanuš Entner) je vskutku impozantní. Prvním předsedou společnosti se stal tehdejší prezident České akademie věd a umění **Josef Zubatý**, po jeho smrti v roce 1931 funkci převzal školní rada **Josef Urban**.

Jednatelství se ujal advokát Karel Prager a po něm od roku 1930 vrchní tajemník ministerstva dopravy Hanuš Entner. Mezi členy výboru dále zasedal například pražský radní a pozdější primátor Petr Zenkl, redaktor Národních listů Vincenc Červinka a také lotyšský konzul, od roku 1927 generální konzul Eduards Krasts, jenž byl zpočátku místopředsedou. Počet členů společnosti překročil v roce 1930 tři stovky a v roce 1935 mezi ně patřili například pražský primátor Karel Baxa, generál Jan Syrový, průmyslník Tomáš Baťa, družstevní činitel Ferdinand Klindera, pozdější ministr zahraničí Kamil Krofta nebo lotyšský honorární konzul v Brně František Eichler. Z vědeckých, literárních a novinářských kruhů zde byli zastoupeni zejména univerzitní profesor Oldřich Hujer a tehdejší docent Karel Krejčí, generál a spisovatel Rudolf Medek, dramatik a básník Jaroslav Kvapil, divadelní režisér a spisovatel Ferdinand Pujman, teatrolog Adolf Chaloupka, spisovatel Karel Scheinpflug, redaktori a spisovatelé Pavel Fink a Jaromír Václav Šmejkal a šéfredaktor Prager Presse Arne Laurin. Řadu z těchto osobností pak nalezneme na seznamu vyznamenaných lotyšskými řády, např. Řád tří hvězd obdržel kromě prezidenta T. G. Masaryka, ministra zahraničí Eduarda Beneše, československého konzula v Rize Josefa Koška (bývalého legionáře) a chargé d'affaires Čenka Vrabce, také J. Zubatý, J. Syrový, K. Baxa, F. Klindera, J. Urban, F. Pujman, P. Fink, H. Entner, A. Chaloupka a další.

Společnost si potrpěla na oficiální styky, proto byl jejím čestným členem jmenován například předseda lotyšského parlamentu Pauls Kalniņš a poslanec, budoucí prezident Kārlis Ulmanis, lotyšský premiér Hugo Celmiņš, ministr zahraničních věcí Antons Balodis, ale také předsedové partnerské řížské společnosti teolog Voldemārs Maldonis a filolog Jānis Endzelīns, básník a dramatik Jānis Rainis a rektor Lotyšské výtvarné akademie, zakladatel lotyšské krajinomalby Vilhelms Purvītis. Se společností spolupracovali Lotyši žijící v Československu, a to nejen diplomaté, ale také vysokoškoláci, obchodníci i bývalí lotyšští střelci, např. překladatel Nikolajs Skudre. Pokud jde o diplomaty, po generálním konzulovi E. Krastsovi se v roce 1930 stal vyslancem Kārlis Ducmanis a od roku 1933 až do začátku války Mārtiņš Nukša. Všichni byli v roce 1941 deportováni a poté zavražděni sovětskou mocí.

Činnost společnosti byla velmi rozmanitá: od slavnostních večeří a shromáždění k lotyšskému státnímu svátku, přes přijímání návštěv, organizaci zájezdů do Lotyšska, snahy o podporu hospodářské spolupráce, pořádání koncertů, výstav, divadelních a filmových představení, přednášek a spolupráci s rozhlasem až po úctyhodnou publikační činnost. Od roku 1926 byla v prostorách lotyšského konzulátu veřejnosti zpřístupněna knihovna s čítárnou, na níž navazuje dnešní Lotyšské kulturní centrum. Společnost zanikla za nacistické okupace v roce 1940.

Na propagaci Lotyšska měl velkou zásluhu již zmíněný generální konzul **Eduards Krasts** (1879-1941), jenž podal české veřejnosti základní poučení o geografii, historii, politickém, hospodářském a kulturním životě a turistice Lotyšska ve své brožurě *Lotyšský národ a republika lotyšská* (1925) a zejména ve výpravnější knize *Lotyšsko* (1930). Dá se

přepokládat, že na těchto publikacích jazykově spolupracovala Krastsova manželka, rodilá Češka.

Cenné informace praktického rázu přinesly nevelké turistické průvodce *Lotyšská riviera* (1930) a *Lotyšsko a jeho moře* (1936) od **Hanuše Entnera** (1902-1986). Tento úředník ministerstva dopravy byl nejen aktivním jednatelem Společnosti, jenž zajišťoval chod společnosti, organizaci jejích akcí a inicioval celou řadu zájezdů do Lotyšska, ale usiloval též o šíření lotyšské literatury a jazyka jako publicista a překladatel. Kromě pohádek Kárlise Skalbeho, povídek Jánise Porukse a překladů uveřejněných v tisku, sestavil *Slovníček česko-lotyšský* (1928) se stručným přehledem lotyšské gramatiky, bohužel s nedůsledným označováním délek samohlásek. Malou konverzaci zařadil do svého průvodce Lotyšskem a dokonce i do jazykové pomůcky železničních zaměstnanců *Cizinec na ČSD* (s J. Bělohlavem, 1934).

Důkladnou zprávu ze své cesty po Lotyšsku podal člen Společnosti, předseda agrární družstevní organizace **Ferdinand Klindera** ve své knize *Český rolník severskými státy* z roku 1937. V témže roce své lotyšské dojmy střízlivým a půvabným způsobem ztvárnil teatrolog **Adolf Chaloupka** (1895-1973) ve své nevelké knížce *Země na severu* a podrobnou reportáž s názvem *Lotyšsko* vydal také **Karel Hostaša**.

U zrodu neméně aktivní brněnské pobočky Československo-lotyšské společnosti stál v roce 1927 pokladní úředník Alois Böhm a spisovatel Rudolf Těsnohlídek. Její činnost zahrnovala vydávání knih, publikování propagačních článků, podporu lotyšské kultury a přednášky. Předsedou byl ředitel gymnázia Rudolf Friedrich a místopředsedou lotyšský konzul v Brně (od roku 1925) František Eichler. Mezi nejvýznamnější členy patřili, kromě jmenovaných, redaktor, legionář a spisovatel Pavel Fink, jeho manželka Anna Finková, farář a překladatel Alois Koudelka, spisovatelé Antonín Šrámek a Oldřich Zemek, redaktori František Hadrava a Václav Unzeitig, účetní brněnské zbrojovky a překladatel z lotyštiny Antonín Bílek a další. V roce 1934 měla pobočka 34 členů. O rok později vznikla podobná organizace v Olomouci, kromě několika slavnostních akcí však nevyvinula žádnou větší aktivitu.

V publicistice věnované Lotyšsku vynikl brněnský novinář a spisovatel **Pavel Fink** (1891-1965), jenž si během služby v československých legiích našel lotyšskou manželku Annu. Jeho črty z cest po Lotyšsku, vydané jednak v knize *Osvobozená země* (1928) a jednak v rozšířené podobě spolu s oddílem o Estonsku a Finsku pod názvem *Za severním sluncem* (1931), jsou skutečnými pomníky československo-lotyšského přátelství. Druhá kniha byla oceněna prestižní Cenou země Moravskoslezské. Fink jí dal podtitul "*dojmy a pozorování z toulek na Baltu*" a skutečně: v obou knihách se projevil jako citlivý pozorovatel a zdatný reportér, v němž setkání s Lotyši zanechalo hluboké sympatie. Osvědčil zde také svůj obratný a čtivý styl, v němž nechybějí poetické obrazy, metaforické vyjadřování a dnes už nezvyklá dávka patosu. Fink byl v té době už zkušeným a poměrně známým spisovatelem, jenž se po válce stal nežádoucím legionářským, protibolševickým autorem. V knize *Osvobozená země* čteme, že na březích Rižského zálivu "*žije pracovitý a skromný národ, který směle můžeme řaditi mezi své nejlepší přátele*", neboť nás dnes už s nimi "*nepojí ... jen zajímavá obdoba historických dějů, ale i srdečné přátelství, ztužené společným bojem a prohráté pokrevními svazky. Byli to totiž sibiřští legionáři, kteří v bojích proti sovětům snažili se probuditi národní uvědomění oněch Lotyšů, jež válečná smršť rozvála do Povolží a na Sibir*", přičemž "*styky legionářů s Lotyši usnadněny byly do značné míry zájmem Lotyšů o český národ.*" (s. 7) Fink také cituje telegram sibiřského sjezdu Lotyšů českému zplnomocněnci z roku 1918, v němž tento sjezd "*vzdává srdečné díky bratřím Čechoslovákům za poskytnutou pomoc ve snaze o*

neodvislost lotyšského národa" a pevně věří "v budoucí, ještě těsnější svazek, bratrskou lásku a srdečné přátelství mezi Československou republikou a Latvijí." (s. 12)

Ve své knize *Za severním sluncem* Fink vykresluje obrazy z lotyšské historie i současnosti, kultury, různých míst, přibližuje čtenáři prosté lidi i významné osobnosti. Úsměvná je například Finkova poznámka, že lidé v Československu si pletou Lotyše s Litevci, "*protože ze sta obyvatel zapomnělo se jich devadesát podívat na mapu poválečné Evropy.*" (s. 84) Tato situace se totiž často opakuje i dnes, po více než 70 letech, a to nehledě na společné členství v Evropské unii. Z literárněhistorického hlediska jsou zajímavé Finkovy kapitoly o lotyšských spisovatelích Rainisovi a Aspaziji, Pāvilsovi Rozītisovi, Jānisi Akuratersovi, Kārlisi Skalbeovi a Jānisi Poruksovi. Krátké prózy některých z těchto autorů publikovala v tisku Anna Finková. Ve své beletristické tvorbě čerpal P. Fink hlavně z legionářských zkušeností, ovšem vzhledem k Lotyšsku je pozoruhodný jeho detektivní román *Mlhy na pobřeží*. Psychologický příběh detektiva Valdise Toneho a paní Laimy zachycuje každodenní život meziválečného Lotyšsku, přibližuje řadu dobových reálií a postav, přičemž jako grafický doprovod jsou nápaditě použity dobové černobílé fotografie Rigy a lotyšského pobřeží. Kniha vyšla až v roce 1946, tedy v době, kdy Lotyšská republika už zmizela z mapy Evropy.

Spoluzakladatel a jednatel brněnské pobočky Společnosti **Alois Böhm** (1899-1987) se jako první Čech pokusil sestavit informační brožurku o lotyšských dějinách, kultuře a hospodářském životě pod názvem *O Lotyšsku* (1927), přes dobrou vůli však obsahovala mnoho nepřesností a chyb. Sám ovšem přiznal, že svou práci koncipoval spíše jako přátelské vyprávění, při němž ve čtenáři, poněkud idealisticky, "*hledal lásku k té nové zemi*" (str. 7).

Druhý spoluzakladatel brněnské společnosti, známý spisovatel **Rudolf Těsnohlídek** (1882-1928), navštívil Lotyšsko rok před svou tragickou smrtí a dne 20. listopadu 1927 na první straně Lidových novin otiskl následující básnickou vzpomínku:

Latvija

*O jedné zemi přemítám jen podle jména známé.
Já dříve o ní neslychal, vždyť kdysi nebylo jí,
a chovám pevnou víru v ní, že ona neklame,
že jak to jméno sladká je, že tesknoty mé zhojí.
Mně zdá se jako ovoce, jež pozdním voní jarem,
jež lesní voní mýtinou a modrým světlem dále,
kde obraz dívky z mladých let procitá v srdci starém.
Tam bledé slunce severní jde nocí červencovou,
jak láska, která plakala, až oči rudnou žhavě,
jak bolest, jež se nevrací a stezku šlape novou
pat uhnětených únavou dál po zelené trávě,
tam lesy uzřím hluboké, kde zrcadlí se věky
až u dna míru vlhkého, tam spatřím jezer klid,
jenž povědom je člověku jak zpěv i jazyk měkký.
O zemi divné přemítám a je mi, jak bych šel
zas po širokém palouku, kde děti věnec vijí,
kde dlouho jaro přebývá a kde bych uslyšel
kukačku o žních zakukat. A slyším o Latvijí.*

Mezi největší společenské akce, při níž se Československo-lotyšská společnost spojila s Československo-estonskou společností a Spolkem litevských studujících Lithuania, byla

Výstava baltické knihy v Ústřední knihovně města Prahy ve dnech 14. až 29. ledna roku 1933. Měla neobyčejný úspěch, seznámilo se s ní na 500 návštěvníků a setkala se také se značným ohlasem v tisku. V katalogu výstavy podal krátký přehled lotyšského písemnictví a česko-baltských literárních styků H. Entner a v seznamu více než sto padesáti vystavovaných knih nalezneme reprezentativní výběr lotyšské krásné literatury pro dospělé i pro děti a mládež. Vedle toho katalog obsahoval soupisy českých baltik a baltických bohemik vyšších tiskem a také výběrové bibliografie knih vydaných od získání nezávislosti.

Z publikací Československo-lotyšské společnosti v tisku je třeba nejvíce ocenit speciální číslo **Českého slova**, které vyšlo den před desátým výročím lotyšské nezávislosti v roce 1928. Přispěli do něj představitelé lotyšského státu (premiér Pēteris Juraševskis, předseda parlamentu Pauls Kalniņš, ministr zahraničí Antons Balodis, poslanec Voldemārs Bastjānis, generální konzul Eduards Krasts) i Československa (ministr zahraničí Eduard Beneš), lotyšské kultury (literární vědec Rūdolfs Egle, dirigent Teodors Reiters, ředitel Národního divadla Arturs Bērziņš, rektor Lotyšské státní konzervatoře Jāzeps Vītols) a řada členů Československo-lotyšské společnosti (Josef Zubatý, Karel Prager, Jaromír Václav Šmejkal, Hanuš Entner). Pozoruhodný je mimo jiné vzájemný překlad obou státních hymen. Slova lotyšské hymny od **Baumaņa Kārliše** (1835-1905) přeložil spisovatel **Jaromír Václav Šmejkal** (1902-1941), českou národní hymnu **Josefa Kajetána Tyla** (1808-1856) přebásnil lotyšský spisovatel **Jānis Akuraters** (1876-1937) a J. V. Šmejkal ji později zařadil do své knihy překladů české hymny *Píseň písni národu českého* (1935).

Lotyšská hymna:

*Lotyšsko, Bože, chraň,
nechť svatá Tvoje dlaň
promění v zemský ráj
Tvých Lotyšů kraj.*

*Dievs, svētī Latviju,
Mūs' dārgo tēviju,
Svētī jel Latviju,
Ak, svētī jel to!*

*Zem, kde zpěv synů Tvých
zní i dcer šťastný smích,
Lotyšsko, Bože náš,
kež nám požehnáš!*

*Kur latvju meitas zied,
Kur latvju dēli dzied,
Laid mums tur laimē diet,
Mūs' Latvijā!*

Česká hymna:

*Kur ir mana dzimtene?
Tur, kur gravas čalo ūdeņos,
Tur, kur sili šalko kalnājos,
Dārzs zied pavasara mirdzumā,
Zemes paradīze liekas tā,
Tā ir zeme visuskaistākā,
Čechu zeme, mana dzimtene!*

*Kde domov můj? Kde domov můj?
Voda hučí po lučinách,
bory šumí po skalínách,
v sadě skví se jara květ -
zemský ráj to na pohled!
A to je ta krásná země -
země česká - domov můj!*

*Kur ir mana dzimtene?
Vai šai zemē, kuru mīlē Dievs,
Dvēseles daiļums modrā miesā vienojies,
Skaidras domas dzīvi veicina,
Spēks kur pretešķības nīcina?
Čechu cilts tur mājō slavenā,*

*Kde domov můj? Kde domov můj?
V kraji znáš-li bohumilém
duše útlé v těle čilém,
mysl jasnou, znik a zdar,
A tu sílu, vzdoru zmar:
to je Čechů slavné plémě -*

České překlady lotyšských literárních děl byly v meziválečném období sice méně početné než naopak, a tak tomu bylo i po druhé světové válce, ale do knihy česko-lotyšských vztahů se zapsaly zlatým písmem. Nejprve se vyznamenal opět **Hanuš Entner**, jenž ve spolupráci se svou matkou Mirou Entnerovou-Helbokovou v letech 1926-1928 publikoval v českém a moravském tisku pět pohádek **Kārliše Skalbeho** (1879-1945). V roce 1929 je vydala Československo-lotyšská společnost pod názvem *Pohádky* jako dárek k autorovým 50. narozeninám. Reprezentačního vydání se Skalbeho pohádky dočkaly ovšem až v roce 1983 zásluhou Radegasta Parolka.

Hanuš Entner přeložil také dvě povídky **Jānise Porukse**, zmíněného v souvislosti s A. Koudelkou. Vyšly opět nákladem Československo-lotyšské společnosti v roce 1937 pod názvem *Dvě lotyšské povídky* a s podtitulem *Ze školského života před válkou*: šlo o novoromantické prózy *Bitvu u Knipska* (*Kauja pie Knipskas*) a *Obnovitelé Říma* (*Romas atjaunotāji*).

Záslužnou překladatelskou práci vykonal také **Nikolajs Skudre**, pravděpodobně bývalý lotyšský střelec, jenž se usadil v Čechách a stal se aktivním členem Československo-lotyšské společnosti; podrobnější informace o něm zatím chybějí. Kromě kratších překladů v tisku (prózy Pāvīse Rozītise, Jānise Porukse aj.) českým čtenářům představil román **Jānise Veselise** (1896-1962) *Lůžko bohů* (1930, *Dievu gulta*, 1923). Jeho děj se odehrává v neklidných dobách po první světové válce, kdy si Lotyšsko snažila podrobit sovětská moc. Hlavní postava románu, mladý snílek Krainis (autor ho obdařil řadou autobiografických rysů), v konfrontaci s fanatismem, omezeností a nelidskostí bojovníků za nový řád postupně ztrácí iluze o komunismu a navrácí se k místu věčné a neměnné jistoty - k "Lůžku bohů", zvláštnímu kameni na vrcholku kopce, kde rozmlouvá s "klidným duchem". Ten mu na závěr říká: "*Ty nejsi bojovník. Ty miluješ Lůžko bohů a vidiny své duše. Dříve či později budeš toužiti po lásce stáří ke všemu, ta jest také začátkem věčného mládí...*" (s. 174) Nejprve je však třeba zvítězit v boji za svobodu země: mladík nakonec odchází do lotyšské armády. Děj nepostrádá na dramatičnosti, postavy na vášnivosti - ať už milostné či ideologické - a v románu nechybějí působivé, typicky expresionistické obrazy.

Bez zajímavosti není ani druhý Skudreův překlad, jenž vycházel na pokračování v novinách *České slovo* (1931). Jde o fantastický dobrodružný román *Král republiky aneb Člověk, jemuž jsou všichni dlužni* (*Latvijas karalis jeb Cilvēks, kam visi ir parādā*, 1928). Pod autorský kryptogram **V. J. Gregri** se ukryli dva renomovaní spisovatelé: **Valdis Grēviņš** (1895-1968) a **Jānis Grīns** (1890-1966). První z nich byl překladatel Čapkových cestopisů, Vaňkova pokračování Švejka, autor dramaturgie Švejka a jedna z hlavních styčných osobností mezi lotyšskými a českými literáty. V této misi dnes pokračuje jeho vnučka, **Marta Grēviņa-Dziļuma**, ředitelka Lotyšského literárního centra a hlavní organizátorka čestné účasti Lotyšska na pražském veletrhu Svět knihy 2006.

"Král republiky" je americký byznysmen Džeksons (ve skutečnosti jeho dvojník), jenž přijíždí do Rigy dvacátých let, aby se tu stal finančním králem. Využije k tomu všech osvědčených prostředků americké reklamy, takže zakrátko Rigu zaplaví dokonce i americké vlajky (respektive jejich nápodoby) a kolo byznysu se roztáčí na plné obrátky. Zároveň vzniká grandiózní plán nesmyslných investic do rozvoje města, včetně výstavby mrakodrapu uprostřed Rigy nebo podzemní dráhy (což bylo přímo prorocké, protože v sovětském období se první uskutečnilo a druhému se podařilo zabránit jen tak tak). Nakonec hrozí odhalení falešného Džeksona, ale vše končí milostným happy endem a odjezdem dobrodruha. Autoři novátorsky využili filmových i žurnalistických postupů a do románu vtipně zakomponovali

řadu soudobých aktualit a reálií, jež jsou pro dnešního čtenáře ojedinělým a zábavným dokumentem své doby. Dramatický děj románu má spád a je podán s jemnou ironií a laskavým humorem.

Úsilí českých překladatelů lotyšské literatury bylo před druhou světovou válkou korunováno prozaickou poémou *U Straumēnū* (*Straumēni*, 1933) **Edvartse Virzy** (1883-1940), jedním z vrcholných děl lotyšské literatury, za sovětského režimu zakázaným. V Čechách bylo vydáno v osudovém roce 1939 v překladu **Aloise Václava Červína** (1890-1953), vzděláním teologa a chemika, a s doslovem známého autora venkovských próz **Josefa Knapa** (1900-1973), jenž se vyslovil takto: "*Málokteré literární dílo zobrazuje zapojení té nebo oné jednotlivosti selského života do vyšších souvislostí tak pevně, prostě a pregnantně.... "Krásný, mladý zemitý duch lotyšského národa, který dal povstati spisovateli tak původnímu a podstatnému, jako je Edvarts Virza, vnesl do bilance moderní světové selské tvorby svůj jaderný podíl."*

Virza dal svému dílu podtitul "Starý zemgalský dům v průběhu roku", pro českého čtenáře to byla prostě "Kronika lotyšského statku": zaznamenává v něm totiž jakoby kronikářsky roční proměny života venkovské usedlosti v rodném, úrodném kraji Zemgalsku. I když je vyprávění nadčasové, z náznaků lze usuzovat, že se odehrává v posledních desetiletích 19. století. V působivých poetických obrazech s četnými etnografickými a folklorními detaily autor zachycuje nejen lotyšské venkovany ve dnech pracovních i svátečních, ale oživuje také duše jejich předků, různé nadpřirozené bytosti, vdechuje život dokonce i samotnému statku a dalším lidským výtvorům i neživé přírodě - vše se tu přirozeně účastní věčné a neměnné božské harmonie. Život u Straumēnū není jen bohobojný, je zároveň pohansky plnokrevný: nevázané rituální oslavy jánského svátku nebo dožínek lnu zde patří k odvěkému životnímu rytmu, k němuž volá "starý bůh předků". Do svého díla Virza symbolicky promítl svou vizi mladého lotyšského státu, která vycházela z idealizovaného patriarchálního rolnického života předeslých generací a zahrnovala i představu velkého moudrého hospodáře, jímž byl autoritativní prezident Kārlis Ulmanis. Virzu je však třeba hodnotit především jako umělce, básníka romantického založení, jenž inspirován poetikou antiky, klasicismu a symbolismu ve svém "eposu lotyšského rolnictva" dosáhl literárního mistrovství a vysoké originality. Jeho oslava archetypického mýtu věčné harmonie člověka s přírodou a Bohem jako zdroje nejvyšší pravdy a mravního řádu v Československu vyzněla jako symbolické poselství na prahu apokalypsy druhé světové války.

Čeští divadelní diváci se setkali nejprve s tvorbou **Rūdolfe Blaumanise**. Jeho drama *Rod Indranū* (*Indrāni*, 1904) bylo přeloženo dokonce dvakrát, a to členy Československo-lotyšské společnosti **A. Böhmem** a **K. Pragerem**. Premiéru mělo v roce 1927 v Brně, ovšem nejvíce zpráv se dochovalo o jeho představení na počest lotyšského státního svátku v roce datum 1929. V režii Milana Svobody je tehdy uvedlo dramatické oddělení Státní konzervatoře hudby na scéně Osvobozeného divadla. Večer zahájil generální konzul E. Krasts, předseda Společnosti J. Zubatý a obě hymny zazpíval sbor „Křížkovský“. Hra je typickou blaumanisovskou realistickou tragédií s dramaticky vystavěným dějem, propracovanou psychologií postav a mezilidských vztahů, zevšeobecňující konflikt dvou generací vesnického rodu. Kritika ji přijala velmi příznivě a není bez zajímavosti, že mezi mladými herci tehdy vynikl později slavný Jan Pivec.

Podobnou společensko-kulturní událostí bylo uvedení veselohry **Andrejse Upītse** (1877-1970) *Výchova slečny Baumanisové* (ve strojopisné verzi nazvaná *Výchova k mravnosti*, v originálu *Peldētāja Zuzanna, Plavkyně Zuzana*, 1922) v překladu **N. Skudreho**. V předvečer lotyšského státního svátku v roce 1931, tentokrát v divadle Akropolis, opět

nechyběl sbor „Křížkovský“ a úvodní přednášku přednesl dr. Synek; hra byla později předvedena i v Brně. Byla to jedna z úspěšných konverzačních komedií monumentálního tvůrce lotyšské literatury, jenž se po druhé světové válce stal hlavním a velmi autoritativním prosazovatelem socialistického realismu. V této hře satirizoval měšťácké pokrytectví, s nímž je mladé slečně Alici Blaumanisové vytykána návštěva otcova biografu, kde se právě promítá kasovní trhák, nejnovější francouzský lechtivý film *Plavkyně Zuzana*. Hlavní hrdinka však odmítá maloměšťácké předsudky a vydává se vlastní, svobodnou cestou.

Upīts patřil k levicovým autorům, které před jistou smrtí při stalinských čistkách ve druhé polovině 30. let zachránilo jedině to, že zůstali v ulmanisovském Lotyšsku. K tehdejšímu více než sedmi desítkám tisíc lotyšským obětem v Sovětském svazu patřil i **Linards Laicēns** (1883-1937), Upītsem mimochodem kritizovaný za nedostatek uměleckého (socialistického) realismu, o němž a o dalších autorech literárního časopisu *Levā fronte* (*Kreisā Fronte*, 1928-1930) podrobně referovala Fučíkova *Tvorba* v roce 1930. Osud Laicēna a nacisty popraveného Julia Fučíka, dvou talentovaných literátů oddaných věci komunismu, přímo symbolicky dokládá shodnou podstatu obou totalitních režimů

V roce 1931 se odehrálo ještě jedno lotyšské představení, tentokrát filmové. Pražské kino Valdek uvedlo film *Hrdina národa* na námět národního eposu o boji siláka s medvědíma ušima proti křížácké invazi ve 13. století *Lāčplēsis* (doslova „trhající medvědy“). Dílo vydal **Andrejs Pumpurs** v roce 1888 a českého překladu se dočkalo z pera Radegasta Parolka až v roce 1987.

Dne 4. března 1937 Československo-lotyšská společnost uvedla v pražské Umělecké besedě hru *Manželská smlouva* (*Prāta cilvēki, Rozumní lidé*, 1923) **Jūlijse Pētersonse** (1880-1945) v překladu rodilé Lotyšky **Alexandry** (též **Kristiny**) **Kranyšové** a v režii Františka Laciny. Šlo o vtípnou komedii o konfliktu rozumu a citu, v němž milující žena vítězí nad vědou posedlým učencem; hra se setkala s příznivým ohlasem publika. A. Kranyšová publikovala ukázky z díla Rūdolfa Blaumanise a Jānis Ezeriņš v tisku a podílela se i na jiných překladech. Její manžel **František Kranyš** zdramatizoval nejznámější **Skalbeho** pohádku *Kocour mlynář* (v originále *Kočiči mlýn, Kaķīša dzirnavas*), s níž dne 30. března 1941 ochotnický vystoupila tělocvičná jednota Sokol v divadelním sále Sokolovny na pražském Špořilově.

K umělecky nejhodnotnějšímu lotyšskému divadelnímu představení, které bylo v Čechách připravováno, bohužel nikdy nedošlo. Viktors Hausmanis ve sborníku *Latviešu-slāvu literatūras un mākslas sakari* (1982, s. 59-73) podrobně líčí pražskou odyseu veršovaného dramatu s biblickým námětem *Josef a jeho bratři* (1919). Vše začalo v září roku 1921, kdy Prahu na několik dní navštívil jeho autor, jeden z nejvýznamnějších lotyšských básníků a dramatiků **Jānis Rainis** (1865-1929) se svou neméně slavnou manželkou, spisovatelkou **Aspazijou** (vl. jm. Elza Rozenberga, 1865-1943). Generální konzul E. Krasts chtěl tehdy využít značného ohlasu návštěvy a prosadit některé z Rainisových dramát na české jeviště. Volba padla na zmíněnou hru, protože byla k dispozici v německém překladu od Rainisovy manželky. Drama bylo nabídnuto Národnímu divadlu, ale odpověď dlouho nepřicházela. Mezitím řížské Umělecké divadlo nastudovalo hru Karla Čapka *R.U.R.* a E. Krasts se tedy obrátil k tomuto známému spisovateli, aby ho získal pro svůj záměr. Zůstalo u planých nadějí a v únoru roku 1923 diplomatický pohár trpělivosti přetekl. Ačkoli Krasts „nesčetněkrát“ navštívil ředitelství divadla, žádnou odpověď nedostal, a proto jindy nadšený sbližovatel české a lotyšské kultury v dopisu Rainisovi zcela rezignoval: "V souvislosti s tím nedoporučuji uvádět hry českých spisovatelů v Rize." (s. 66)

Začátkem roku 1925 však Krasts popadl druhý dech a s pomocí redaktora Arne Laurina rozhodl sítě v pražském Vinohradském divadle. Dočkal se zde jistého "úlovku": režisér Jaroslav Kvapil, dramatik známý i v Lotyšsku, Rainisovu hru zařadil do plánu následující sezony a hned ji dal přeložit. Vlivného spojence získal Krasts po ustavení Československo-lotyšské společnosti, kdy se do věci vložil její předseda J. Zubatý. Nový kámen úrazu se však objevil na lotyšské staně, kde řížské Národní divadlo, přes "sedminásobnou" žádost pražského konzulátu nedodalo seškrtanou jevištní verzi dramatu. Místo ní přišel v únoru roku 1926 diplomatickou poštou do Prahy ostrý dopis divadelního ředitele Arturse Bērziņše, z něhož Krasts vyvodil, že o propagaci této hry v zahraničí není zájem "protože jí údajně chybí národní barvy" (s. 67). Podobné potíže s dramatem byly také v Londýně, kdy dílo nedoporučilo lotyšské ministerstvo zahraničí vzhledem k levicové orientaci autora (Rainis byl sociální demokrat) a také kvůli námitkám lotyšského duchovenstva proti volnému pojetí biblického příběhu.

Přesto v lednu roku 1927 Krasts vítězoslavně oznamuje Rainisovi, že zdařilé české znění dramatu je na světě a že jeho autor pro Vinohradské divadlo už předtím přeložil několik Shakespearových děl. V dopise z března 1929 Krasts ovšem rozporně uvádí, že Rainisova hra byla přeložena na jaře předešlého roku, tedy až v roce 1928 a sám Rainis v předmluvě ke své hře už v roce 1925 český překlad mylně ohlásil. (s. 70) V archivu Československo-lotyšské společnosti uloženém v Archivu Národního muzea v Praze se dochovala celá složka korespondence a jiné agendy týkající se této Rainisovy hry, avšak ani zde se jméno překladatele neobjevuje. Odpověď na otázku po překladateli této hry však dává dopis Jaroslava Kvapila z pozůstalosti Hanuše Entnera:⁶ „*Hru Rainovu Josef a jeho bratří dal jsem před několika lety přeložiti podle angličtiny p. Zdeňkem Gintlem pro Městské divadlo, ale marně jsem se snažil, přes všechnu usilovnou pomoc pp. presidenta Zubatého a gen. konsula Krasta, uvést ji na jeviště. Opis překladu je zajisté v archivu Městského divadla a nepochybuji, že Vám jej odtamtud zapůjčí.*“ Hru tedy přeložil renomovaný anglista **Zdeněk Gintl** (1878-1936). Není známo, zda J. Zubatý splnil svůj slib překlad zredigovat podle originálu.

Všechno úsilí nakonec ztroskotalo na nedostatku finančních prostředků. V prosinci 1927 Krasts informuje Rainise, že se vedení Vinohradského divadla obrátilo na české ministerstvo zahraničí s tím, že inscenace hry by byla pro divadlo prodělečná a že k ní může dojít jedině za finančního přispění lotyšské strany. V březnu 1929 byla dokonce upřesněna částka (3000 latů), a tak vyhasly veškeré naděje.

Nezdolný Krasts sice ihned zahájil jednání o "náhradní" Rainisově hře *Věj, větříčku!* (1914), ale jeho odjezdem do Leningradu v roce 1930 veškeré další aktivity ustaly. V padesátých letech tuto hru přeložil, ale bohužel nepublikoval, náhodný středoškolský profesor Jiří Propilek. Otištěn byl jen její prolog, a to v antologii *Pod baltským nebem* (1958). Německé překlady obou zmíněných her zaslal Rainis v roce 1929 jako dárek českému básníku **Petru Bezručovi** (1867-1958), jenž mu odpověděl vřelým dopisem (s. 71): "... *několik Vašich básní jsem četl (v českém překladu) v literárních časopisech a v mé duše zněl rytmus Vaší poezie jak zvuky stříbrných podkov koní cválajících po zledovatělých dunách a stepích. Taková jsou i obě Vaše dramata, za něž Vám ze srdce děkuji. Budou mi drahou vzpomínkou na velikého lotyšského básníka. Ani nevíte, jak je nám sympatický lotyšský a litevský národ, nejen proto, že tyto národy mají příbuzné jazyky, ale také dějiny a osud.*" Pokusy uvést na české jeviště Rainisovy hry skončily tedy neúspěchem, ovšem Rainis na českou literaturu nezanevřel.

Ačkoli v předválečném období bylo z Rainisova díla v českých zemích přeloženo a v tisku publikováno jen několik básní, jeho osobnost byla poměrně známá. Svědčí o tom řada článků a statí z dvacátých let. Sám Rainis si při své pražské návštěvě všiml, že "všechny

pražské noviny zaznamenaly moji cestu za účelem divadelních studií, dojem z města a obyvatel je ten nejlepší ... Lidé jsou laskaví a srdeční, ale zdrženliví jako Lotyši."⁷ Rainis v Praze shlédl Jiráskovo drama *Jan Hus* a "poněkud romantickou a sentimentální" hru Josefa Jiřího Kolára *Pražský žid*. Jako tehdejší ředitel lotyšského Národního divadla měl v úmyslu inscenovat zmíněné Jiráskovo dílo a Čapkovo drama *R.U.R.*: "ředitelé divadel mi laskavě vyšli vstříc a slíbili nám potřebnou podporu, aby bylo možno jejich dramatická díla předvést".⁸ V Rize bylo nakonec uvedeno jen Čapkovo drama, a to nikoli v Národním divadle, ale v Uměleckém divadle v následujícím roce. Je pravděpodobné, že Rainis byl iniciátorem této inscenace.

Tisk Rainisovu návštěvu skutečně obsírně zaznamenal a k novému příteli ze severu se ve dvacátých letech několikrát vracel, také zásluhou E. Krastse. Deník *Čas* (13.9.1921) přinesl Rainisův stručný životopis a doporučil čtenářům některé ruské a německé překlady jeho děl. Na závěr článku je poznámka, že "náš redaktor zastal p. Rainise při čtení Čapkovy hry *R.U.R.*". Následující den přinesl tentýž list rozhovoru s Rainisem o politice a kultuře. Mimo jiné se hovořilo o otázce uznání Lotyšska Československem, která tehdy ještě nebyla uzavřena. Rainis řekl, že tato otázka "nemá pro nás zvláštní důležitosti praktické" (neboť všechny mocnosti už tehdy Lotyšsko uznaly), přesto však "bolestně se nás dotýká" a "přáli bychom si, aby náš poměr k Československu byl co nejlepší". Jak je vidět, otálení s uznáním Lotyšska v roce 1991 mělo svou tradici. Na otázku, jaké stanovisko by Lotyšsko zaujímal "k otázce federalizace všech států a národů bývalé říše ruské" Rainis odpověděl: "Nejsme proti ní zásadně, ale toužíme-li po federalizaci, pak musím akcentovat, že toužíme po federalizaci všech států Evropy v jakési Spojené státy evropské". Tato prorocká slova dnes nepotřebují komentář. Rainis ještě dodal: "Těsnější spojení obzvláště s Československem bylo by nám velmi sympatické." Při líčení obnovy lotyšského školství si Rainis stěžoval na nedostatek učitelů, který je zatím doplňován ze zahraničí: "Němci, Švýcaři, Švédové jsou u nás jako učitelské síly hojně zastoupeni. Čechů u nás bohužel není, ač právi od nich a od malých národů vůbec přáli bychom si čerpati tyto síly." V závěrečné části rozhovoru Rainis jmenuje řadu soudobých lotyšských umělců a končí slovy: "já sám zamýšlím v nejbližší době přeložit některá z vynikajících českých dramát." Tento záměr se mu však nepodařilo uskutečnit.

Pro sociálnědemokratické *Právo lidu* (22.9.1921) byli "soudruh Jánis Rainis a jeho choť soudružka Aspazija básníky pracující třídy" a list Rainise vítal jako "zakladatele a duševního vůdce lotyšské sociální demokracie a jako člověka ryzího charakteru vůbec. Celý život Rainisův byl vlastně bojem za osvobození ponížených a utlačených ...". V pozdějších letech představily *Nové illustrované listy* (10.2.1923) Rainise a Aspaziji jako "nejpopulárnější spisovatele a politické činitele republiky lotyšské". K 60. narozeninám Rainisovi blahopřály *Lidové listy* (19.9.1925).

V křesťanském světle viděl Rainise arcibiskupský notář, děkan **Ferdinand Šmíd**, též oddaný člen Československo-lotyšské společnosti. K propagaci dramatu *Josef a jeho bratři* přispěl rozsáhlým článkem v listu *Čech* (23.12.1926), kde vzletným stylem popsal úlohu biblického příběhu o Josefovi v boji Lotyšů za svobodu - "... je to symbolické drama, vyznívajícím apoteózou na prorockou postavu Josefa, zosobňujícího odlesk spravedlnosti, jediného majáku spásy lidstva a národů ... je to syntéza krásna, dobra a pravdy, je to nové vydání slov Písma." Rainisově osobnosti a dílu pak věnoval v témže listu "fejeton" ve třech pokračováních (27.-29.4.1927), kde svou znalost lotyštiny prokázal i několika správně přepsanými a přeloženými Rainisovými verši. Živým, místy patetickým a mnohmluvným stylem a s hlubokou sympatií zde rozebral Rainisův osud i tvorbu a povahu jeho ducha. Přirovnává ho k českým básníkům Jaroslavu Vrchlickému a zejména ke Svatopluku Čechovi, neboť "umínil si jako náš S. Čech básnickým slohem šířit snahu dělného lidu". Šmíd také

cituje Rainisovy zásady novosměrovského hnutí, které charakterizuje takto: "... *nový duch Rainisův a jeho stoupců nesl se k vrstvám slabým, aby procítali ze sna a pomáhali si vlastní silou, založenou v sebevědomí a v pudu po blahobytu.*" Osobitá je Šmídova interpretace Rainisových idejí: "*Rainis sní a touží po slunci spravedlnosti a spásy, sám to Slunce tuší, vycítívá, věří v Ně, i jiným je zvěstuje a nedí, že Jím jest slunce na nebi, nýbrž ve viditelném slunci vidí a ukazuje symbol, obraz, do jisté míry mluvčího Slunce neviditelného a vidí v každém, pokud správně jedná, stopu, obraz, podobenství samého Boha.*" A nakonec Šmíd hodnotí básníka takto: "*Rainise zdobí samostatnost, průbojnost, čistý štít, vzlet a opravdovost velkého cíle, který mu roste pod rukou s rostoucí zkouškou a prací a přijímá jej, neleká se veliké Pravdy.*" V dopise, který F. Šmíd zaslal výboru Československo-lotyšské společnosti v předvečer desátého výročí lotyšské nezávislosti se vyznává ze svého obdivu k Lotyšům takto: „*S pocitem vřelosti a uctivého rozechvění vzpomínám blízkých oslav 10 letého trvání svobody a osamostatnění lotyšské republiky také v československé republice. Vždyť všude čtu, kterak Lotyši děkují Čechoslovákům za pomoc, kterou jim vydatně přispěly naše legie na Sibiři, Samarou počínaje až do Vladivostoku. Ze spojení lotyšských pluků s našimi nejproslavenějšími hrdiny sibiřské anabase soudím na vlastenectví, čistou lásku nadšenou, nezištnou, obětavou národovců Lotyšských k jejich odvčkým ideálům předkům a tužbám po dosažení vlastní státní samostatnosti a soudím na nezměrnost nespravedlnosti, jaká byla Lotyšům údělem snad více než 1000 let. Jak dějinná spravedlnost obdivuhodně krásně tu v Lotyšsku zvláště zvítězila! Pomocí velmocí a Čechů i Slováků!...*“⁹

Své osobní setkání s Rainisem v Rize vylíčil **Rudolf Těsnohlídek** a **Pavel Fink**. R. Těsnohlídek uveřejnil v *Lidových novinách* kurzívu *Na zlatém oři* (20.11.1927), k níž ho inspirovala Rainisova hra *Zlatý kůň*; četl ji v autorově překladu. Popisuje tu své dojmy z Rigy a zejména z přijetí na prostě zařízeném Rainisově ministerstvu: "*Prohlíží si nás pan ministr a my oplátkou prohlížíme si štíhlého starce vysoké postavy, poněkud nachýlené; tvář připomíná Rašina* (československý ministr financí Alois Rašín), *oči jasné, řeč výrazná, neskonale jemná ve zvuku i výrazech. Hnědé, nenové šaty ukazují socialistu, jenž nedbá zevnějšku, neboť je v práci, důstojný zjev naznačuje sdostatek význam muže v mladé republice, vřelá pozornost zrcadlí básníka.*" Těsnohlídek z rozhovoru zaznamenává Rainisův živý zájem o Bezruč a Janáčka a končí slovy: "*Lotyšsko mělo možná větší politiky, ale sotva mělo více osobností harmoničtějších, neboť u něho revoluční zápal roztavil tvůrčí slovo a uhněl je v lidskost. Charakterizují ho pojmem u nás tuze známým: humanita.*" V jiném článku z *Lidových novin* (4.8.1927) Těsnohlídek informuje, že Rainis přeložil několik Bezručových básní (uveřejněna byla jen jedna) "*tak zdařile, že působí dojem originálu*", *kromě toho se "obírá ... verši A. Sovy", "odhodlal se poříditi antologii moderní české lyriky" a "projevil přání, aby byly nastudovány některé Janáčkovy sbory*".

V roce 1929 přineslo hned několik českých listů obsáhlé Rainisovy nekrology. Nepodepsaný článek v listu *Nová doba* (22.9.1929) vycházel ze Šmídova "fejetonu" a Rainise charakterizoval takto: "*Jeho díla měla v Lotyšsku ohromný vliv, byla posilou v zápase o svébytnost a svobodu. Veškerá díla prodchnuta jsou sociálním cítěním, o čemž svědčí nové ideje, jež vnáší do mentality národa ... Na poli sociálním stál tu Rainis jako první průkopník povznesení dělnických tříd Lotyšska. Byl vždy v prvních řadách bojovníků za sociální spravedlnost a hájil socialistické ideje. Z jeho spisů vyznívá velká erudice, hluboká síla a nadšení; mistrovskými tahy spojuje vzácné rysy ideové s estetickými, jakož i dokonalou formu s obsahem.*" Také *Právo lidu* (14.9.1929) opět akcentovalo revoluční stránku Rainisových vizí: "*Jeho největším ideálem byl život pospolitý, založený na vzájemné pomoci různých společenských tříd, vytvoření vyššího stupně lidství. Prostředkem k dosažení tohoto ideálu nemohl býti než neúprosný boj proti každému útisku, proti násilí vládnoucího režimu.*" A

básnickovu osobnost hodnotí takto: "*Rainis je tvůrčím duchem evropského formátu a je jisto, že až prorazí si cestu i na západ, že mu bude přiznáno vynikající místo v světovém písemnictví.*"

Snad nejdůležitější nekrolog byl **Finkův**, otištěný v *Národním osvobození* (15.9.1929) pod názvem *Smutek na Baltu* a později zařazený do jeho knihy *Za severním sluncem* jako kapitola o Rainisovi a Aspaziji pod názvem *Filomen a Baucis*. Fink vzpomínal na Rainise takto: "*Byla to výrazná postava, běloučký, štíhlý pán, milý a skromný, jehož krásnou hlavu mohli jste jen jednou vidět a navždy vám utkvěly v mysli rysy ušlechtilé tváře. Vysoké čelo, prodloužené lysinkou, moudré, zpytavé oči, mohutný knír pod rovným nosem, k jehož spodní vlnovce se vzpínaly dvě ostré vrásky. Bradka krátce střižená, podobající se bradce Masarykově. Toť asi podobizna největšího básníka té severské země, jenž po třicet let ze sebe rozdával, co v duši bylo nejkrasšího. Lásku k bližnímu, soucit s trpícími, touha uvidět sbratřené lidstvo ... Kdyby byl synem velkého národa, znal by jeho jméno starý i nový svět. Ale že je Latvija země malá a chudá, je to jeho jméno perlou, jež teprve bude nalezena cizincem.*"

Kromě Rainisovy návštěvy připomeňme také výpravu lotyšských spisovatelů, novinářů a politiků v květnu roku 1928. Z rozsáhlého uvítacího článku P. Finka v *Národním osvobození* (20.5.1928) vyplývá, že Prahu a další místa tehdy navštívil literární vědec **Rūdolfs Egle**, spisovatelé **Valdis Grēviņš**, **Jānis Akuraters** a **Pāvils Rozītis** a další osobnosti. V následujícím roce návštěvu opětoval také **Arne Laurin**, **Viktor Unzeitig**, **Eduard Bass** a **Pavel Fink**. K velmi pozoruhodné události došlo o devět let později, kdy se v červnu roku 1938 v Praze konal mezinárodní sjezd PEN-klubů. Složitá předmnichovská situace tehdy některé zahraniční účastníky od cesty odradila, naopak z Lotyšska přišel dopis tohoto znění: "*Drazí přátelé, vzhledem k nynější situaci Vaší země, a abychom osvědčili Československému lidu i státu jeho své upřímné a hluboké sympatie, rozhodli jsme se letos vyslat na pražský kongres delegaci daleko početnější než obvykle a než jsme vyslali na všechny ostatní kongresy ...*" (*Lidové noviny*, 28.5.1938). V osmičlenné delegaci byl opět **Valdis Grēviņš**, spisovatelé **Jānis Veselis** a **Edvīns Mednis** a ředitel lotyšského Národního divadla **Arturs Bērziņš** (*Lidové noviny*, 17.6.1938).

A jako kuriozitu z předválečného období uveďme poznámku zmíněného spisovatele **Eduarda Basse** (1888-1946), která svědčí o tom, že lotyšský živel se stal trvalou součástí staré Prahy. Najdeme ji v popisu pražských strašidel *Pražské starosti duchovní* (1937) uveřejněném ve sbírce *Potulky starou Prahou* (1941): „*Co mrtvý Lotyš v Chapeau Rouge? Neboť tam za Ungeltem se přece také z klenutého ambitu svatojakubského každý pátek o půlnoci zvedal němý stín bledého rytíře lotyšského s rudým šrámem přes čelo, bez hlesu prošel fortnou a vznášeje se dvě stopy nad zemí kráčel mátožně ke kvelbu štipartskému, v jehož pivem načichlých stěnách zmizel. Lze zaraziti takovou bludnou pouť jen tím, že místo Štipartovic zájezdní hospody stojí tam podnik i v noci pohostinný? Odradí mrtvého Lotyše whisky? Couvne snad rytířský duch z Pobaltí před výbuchem vdovy Clicquotovy, Veuve-Clicquot?*“

Po druhé světové válce se česko-lotyšské literární vztahy rozvíjely ve zcela jiných, totalitních podmínkách, paradoxně však počet překladů na obou stranách zaznamenal nebývalý vzestup. Zpočátku to bylo dáno uměle vytvářeným přátelstvím mezi národy sovětského bloku, zprostředkovaným především ruským jazykem, ovšem záhy se do překladatelských aktivit začalo vracet povědomí přirozených předválečných tradic budovaných přednostně na národních jazycích. Stejně jako před válkou byla lotyšská strana v poznávání české literatury mnohem plodnější, což souviselo nejen s větším rozsahem a

mezinárodním ohlasem literatury přibližně šestkrát početnějšího českého národa, ale také menší jazykovou bariérou v Lotyšsku díky povinné znalosti ruského jazyka. V českých zemích trval nedostatek znalců lotyštiny a překladatelská tvorba se nakonec stala doménou zejména dvou osobností: Vojtěcha Gaji a Radegasta Parolka. Intenzita i charakter vzájemných překladů měla v poválečném období několik etap, též v závislosti na politické a nakonec i ekonomické situaci.

První etapu, uzavřenou přelomovým rokem 1956, lze nazvat etapou Lācisovou. Před válkou populární prozaik **Vilis Lācis** (1904-1966) se po sovětské okupaci Lotyšska stal ministrem vnitra, poté zastával mimo jiné funkci předsedy lotyšské vlády a zároveň byl mimořádně plodným a příkladným představitelem socialistického realismu, jemuž přizpůsoboval i svá předválečná díla. Patřil k nim i jeho nejhodnotnějším románem *Syn rybáře* (*Zvejnieka dēls*, 1933–34), v Lotyšsku několikrát zfilmovaný a zdramatizovaný. V Čechách byl přeložen v roce 1951 vedle silně ideologizovaných monumentálních románů *Bouře* I.-III. (1951-53, *Vētra*, 1946–48), *Kováři budoucnosti* (1953, *Nākotnes kalēji*, 1943), *K novému břehu* (1953, 2. vydání 1955, *Uz jauno krastu*, 1952) a *Ztracená vlast* (1956, *Pazudusī dzimtene*, 1941). Tři z nich byly přeloženy z ruštiny (**Milada Šimková**, **Vladimír Švagr**, **Vlasta Sušanková** a **Bořivoj Bartoš**), v případě *Syna rybáře* za lotyšské redakce pravděpodobně rodilého mluvčího Herberta Ungarta. Román *K novému břehu* přeložil z lotyštiny **Miroslav Lukáš** a **Kristina (Alexandra) Kranyšová**, *Ztracená vlast* je prvním knižním lotyšským překladem **Vojtěcha Gaji** o němž bude řeč dále. Vilis Lācis se stal v Čechách nepřekládanějším lotyšským autorem všech dob.

K tomuto období patří také další překlady z ruštiny. Byl to ideologicky angažovaný román *Stále výš* (1950, *Pret kalnu*, 1948) **Anny Sakse** (1905-1981) v překladu L. Weinfurtrové a dvě divadelní hry: „sovětsko-lotyšská“ hra **Anny Brodele** (1910-1981) *Učitel Straume* (1951, *Skolotājs Straume*, 1948), přeložená **Evou Knotkovou-Fojtíkovou**, a **Rainisovo** drama s folklorním námětem *Duj, větríčku* (1953, *Pūt vējiņi!*, 1914), které představil **Vladimír Horáček**. Sociálního demokrata Rainise si totiž sovětská moc zcela přivlastnila, dokonce ho hned v roce 1940 vyznamenala titulem národního básníka Lotyšské SSR, a tak proti jeho dílům nemohly být námitky ani v socialistickém Československu. Hodnotnější překlad přímo z originálu pořídil o několik let později režimem perzekvovaný profesor náhodského gymnázia **Jiří Propilek** (1911-1976), byl z něj však otištěn jen prolog v antologii *Pod baltským nebem* (1958). Celý překlad s názvem *Věj, větríčku!* se dochoval v rukopisu spolu s Propilkovými překlady Rainisových básní a jeho korespondencí s literárním historikem Kārlisem Egle (1887-1974). Tato literární pozůstalost svědčí o Propilkových upřímných sympatiích k Lotyšsku a o jeho vynikajících jazykových a literárních schopnostech.

Nové období na přelomu 50. a 60. let opět přineslo několik dobově poplatných lotyšských děl, ale byl v něm také připomenut další známý klasik, a to **Rūdolfs Blaumanis**. Reprezentativní výbor jeho povídek a novel pod názvem *Smrt na kře a jiné povídky* (1959) přeložil a doslovem opatřil **Vojtěch Gaja** (1912–1992), jenž tak zahájil sérii svých zásadních překladů lotyšské prózy. Také tento nadaný filolog a překladatel byl v té době pronásledován. Pro své katolické smýšlení musel opustit olomouckou univerzitu a živit se fyzickou prací; tehdy našel útěchu také v překladech z baltských literatur. V Lotyšsku na něj pamětníci dodnes vzpomínají jako na „našeho Vojtěcha - Pololotyše“, jenž rád cestoval pěšky a bos po Lotyšsku. Vedle klasických děl musel překládat i díla soudobá, jejichž nadčasová umělecká hodnota byla v řadě případů sporná, ale zato měla větší naději na vydání. Tak vyšla napínavá reportáž z námořního prostředí *Pod křídly albatrosa* (1958, *Zem albatrosa spārniem*, 1956)

španělského interbrigadisty **Žanise Grīvy** (1910-1982), lovecká povídka **Chromý vlk** (1961, *Klibais vilks*, 1958) **Jūlijse Vanagse** (1903-1986), antifašistická novela **Miervaldis Birzeho** (1921-2000) **Pro všechny kvetou růže** (1962, *Visiem rozēs dārzā ziedi*, 1958) a dobrodružný román **Soudruh mauser** (1962, *Biedrs mauzeris*, 1960) zakladatelů tohoto žánru v poválečného lotyšské literatuře **Anatolse Imermanise** (1914-1998) a **Gunarse Čirulise** (1923-2002). Další z jejich románů **Byt bez čísla** (1960, *Dzīvoklis bez numura*, 1952) přeložila **Alba Šimková**, pravděpodobně původem Lotyška. Jejímu peru náleží zejména překlad **Upītsovy Zelené země** (1958, *Zaļā zeme*, 1945), kulturněhistorické epopoje lotyšského rolnictva 70.–90. let 19. století. Doslov k němu napsal **František Soukup**, šéfredaktor nakladatelství Světa Sovětů a aktivista Svazu československo-sovětského přátelství, jenž v té době a v rámci jejích ideologických mezí vykonal pro československo-pobaltské vztahy nemálo práce; bylo to mimomochodem právě on, kdo získal pro lotyšské překlady V. Gaju. V roce 1958 sestavil malou antologii **Pod baltským nebem**, v níž uveřejnil ukázky z tvorby Rūdolfe Blaumanise (přeložil Vojtěch Gaja), Jānise Rainise (Jiří Propilek) a tehdejších prominentů Vilise Lácise (Miroslav Lukáš), Jānise Sudrabkalnse (Jan Zavázal) a Žanise Grīvy (Alba Šimková) a o rok později k vydal též brožuru **O kultuře národů Litevské, Lotyšské a Estonské SSR**. Naopak v Lotyšsku vydal knihu o Československu a psal o něm tisk. V roce 1959 vydal Svaz československo-sovětského přátelství také materiál lotyšského literárního historika **Georgse Mackovse** **O lotyšsko-českých kulturních stycích**.

V desetiletí po roce 1962 byla v českých zemích knižně vydán jediný lotyšský překlad, a to dívčí román ze sovětské současnosti **Modrý vrabec** (1967, *Zilais zvirbulis*, 1965), který se pak spolu se svým pokračováním **To je moje doba** (*Tas ir mans laiks*, 1969) dočkal ještě dvou vydání v letech 1971 a 1974 a v roce 1972 byl dokonce uveden jako film Československé televize. Jeho autorkou byla již zmíněná **Anna Brodele**, překladatelem V. Gaja. Hlavní příčinou vydavatelského útlumu v 60. letech byla zřejmě ta, že V. Gaja si v té době musel vydělávat na živobytí v průmyslu (byl rehabilitován až v roce 1968, penzionován v roce 1972), R. Parolek se na svou překladatelskou dráhu teprve připravoval a jiní překladatelé nebyli k dispozici. Svou roli mohlo sehrát i to, že s výjimkou Blaumanisových povídek poválečný obraz sovětské lotyšské literatury v Československu nebyl pro nakladatele a čtenáře dostatečně přitažlivý, zvláště v období, které šlo k pražskému jaru roku 1968.

Neblahé období tzv. normalizace v Československu 70. a 80. let se paradoxně stalo zlatým věkem českých překladů z lotyšské literatury. Zejména 80. léta byla z tohoto hlediska nejproduktivnějším obdobím v celé historii. Vedle Vojtěcha Gaji na tom měl lví podíl profesor Karlovy Univerzity **Radegast Parolek** (1920), jenž se jako první Čech začal vědecky zabývat lotyšskou a litevskou literaturou soustavně a cílevědomě, navíc ze širokého komparatistického hlediska. Jeho **Srovnávací dějiny baltických literatur** (baltický je starší název pro pobaltský), napsané ještě koncem šedesátých let, ale vydané až v roce 1978, lze považovat za počátek novodobé české literárněvědné baltistiky. Ve zkrácené verzi knihu přeložila do lotyštiny Laima Rūmniece (1985) a předtím vyšla také v chorvatštině (1975). Pokud jde o lotyšský jazyk, zatím jedinou jeho českou učebnicí jsou kapitoly z vysokoškolských skript **Baltské jazyky** (1984) profesora brněnské univerzity **Adolfa Erharta** (1926-2003). **Česko-lotyšský slovník** byl vydán v Rize v roce 1988 a nyní je připraven nový slovník, jehož autorkou je lotyšská absolventka a doktorandka bohemistiky na pražské Filozofické fakultě Univerzity Karlovy **Sandra Nikulceva**. Na této fakultě se literární i jazykovědná lituanistika a letonistika stala v letech 1989 a 1990 magisterským studijním programem a byl zde také vybudován Kabinet baltistiky s bohatou knihovnou, vše Parolkovou zásluhou.

R. Parolek se nezabýval baltickými literaturami, především lotyšskou a litevskou, jen z historického a teoretického hlediska, ale věnoval se též jejich propagaci a překladům, především klasické i moderní poezie, což bylo do té doby téměř zcela volné pole působnosti. Svými posudky podporoval vydání Gajových překladů a často k nim psal doslovy. Vydávání děl baltických literatur nebylo zcela bez problémů: jak vzpomíná R. Parolek ve svých dosud nepublikovaných pamětech, překlad esejů **Imantse Ziedonise** (1933) s názvem *Epifánie* byl v 70. letech nakladatelstvím odmítnut z ideologických obav, že jde o „baltické divousy“. Autorita univerzitního profesora, byť penzionovaného a po roce 1968 „neprovořeného“, ovšem v jiných případech otevírala překladům cestu ke čtenáři. Sám R. Parolek publikoval lotyšské básně nejprve v časopisecky a první knižní překlad vydal v roce 1982.

Celá 70. léta a počátek let 80. tedy patřila lotyšským knihám z pera V. Gaji. Na svůj první překlad lotyšských pohádek folkloristky **Vilmy Greble** (1906-1991) s názvem *Jak silák sloužil u pána* (1960, *Kā Stiprais pie kunga par puisī kalpoja*) navázal sbírkou *Čertovské pohádky* (1978) a **Anny Baugou** převyprávěnými pohádkami pod názvem *Hadí prsten* (1979, v lotyšském originále *Trīs labas lietas, Tři dobré věci*, 1974). Zdá se ovšem, že větší ohlasu se tehdy dočkala **Jaroslavem Tichým** z ruštiny přeložená výpravná kniha pobaltských pohádek s názvem *Diamantová sekera* (1979), na kterou mnozí Češi vzpomínají jako na svou oblíbenou dětskou četbu. Z předválečných klasiků přeložil V. Gaja novoromantické povídky *Hořící ostrov* (*Degoša sala*, 1912) a *Čeledínovo léto* (*Kalpa zēna vasara*, 1908), obě pod prvním názvem (1974); jejich autorem je zmíněný překladatel české národní hymny a člen spisovatelské delegace v Praze **Jānis Akuraters**. Vydal také výbor anekdotických novel hlavního lotyšského představitele tohoto žánru **Jānise Ezerinše** (1891–1924) pod názvem *Oběd s hudbou* (1977, *Pusdienas ar mūziku*). Z díla snad nejplodnějšího lotyšského spisovatele vůbec, již zmíněného **Andreje Upītse**, vyšel román o revoluci roku 1905 v Lotyšsku *Severní vítr* (1975, *Ziemeļa vējš*, 1921). S Gajovou pomocí přeložila jeho kolegyně básnička **Anděla Janoušková** (1921-1999) výbor z avantgardní poezie předčasně zesnulé **Austry Skujini** (1909–1932) s názvem *Jako křik ptáka* (1979, *Kā putna kliedziens*).

Pokud jde o poválečnou lotyšskou tvorbu, k úspěšnému dívčímu románu *Modrý vrabec* Anny Brodele přidal V. Gaja ještě *Dívčí souboj* (1974, *Meiteņu divkauja*, 1972), jehož autorkou byla **Cecīlija Dinere** (1919-1996), a později též *Mezi námi děvčaty* (1983, *Starp mums, meitenēm runājat...*, 1976) od **Zenty Ērgle** (1920-1998).

Překlady z tvorby hvězd soudobé lotyšské literatury Gaja zahájil v tisku uveřejněným i knižně vydaným románem **Egonse Līvse** (1924–1989) *Kašparova dvojčata* (1973, *Velnakaula dvīņi*, 1966), dramatem z rybářského prostředí na sklonku druhé světové války. Následovala řada románů v českých zemích zřejmě nejznámějšího lotyšského prozaika **Albertse Belse** (1938), tvůrce žánru tzv. konceptuálního románu, jenž se vyznačuje nevelkým rozsahem, koncentrovaným dějem, často s detektivní zápletkou, experimenty s časoprostorem, filozofickým podtextem a zaměřením na vybranou problematiku individuálního i společenského života. V. Gaja přeložil nejdříve jeho první román *Vyšetřovatel* (1970, *Izmeklētājs*, 1967), poté *Klec* (1976, *Būris*, 1972) a oba vyšly znovu spolu s románem *Střelnice* (*Poligons*, 1977) pod tímto názvem v roce 1981. Tehdy k nim přibyl ještě román o revoluci roku 1905 *Hlas volajícího* (1981, *Saucēja balss*, 1973).

Výraznou představitelkou modernismu v lotyšské psychologické próze byla **Regīna Ezera** (1930-2002). Z jejího díla V. Gaja přeložil tradičněji pojaté a lyricky laděné prózy *Léto dlouhé jeden den* (1976, *Vasara bija tikai vienu dienu*, 1974) a *Studna* (1978, *Aka*, 1972), v nichž jemné vibrace ženské duše souznějí s přírodou. Výbor z jejích fantastických i humorných tzv. zoologických novel, v nichž se prolíná lidský svět se zvířecím, přeložila

z ruštiny **Marie Táborská** pod názvem *O psech a lidech a jiné povídky* (1984). Jedním z nejextravagantnějších děl poválečné lotyšské prózy byl V. Gajou přeložený groteskní román *Nepravý Faust aneb opravená a doplněná kuchařská kniha* (1978, *Viltotais Fausts jeb pārlabota un papildināta pavārgrāmata*, 1973). Faustovské motivy jsou v něm zasazeny do předválečné Rigy a jeho autorem byl slavný hudební skladatel **Margeris Zarinš** (1910-1993). V próze debutoval téměř v šedesáti letech a ihned se do ní trvale zapsal: čerpal přitom ze svých bohatých znalostí lotyšské i evropské kulturní historie, často používal teatrální improvizaci a kompoziční postupy připomínající hudební skladbu. V jeho dílech se prolínají realistické prvky s fantastickými, tragické s komickými, vyznačují se intelektuálním vtípem, poutavými syžety, výstižnými charakteristikami postav a mnohvrstevným jazykem. V. Gaja přeložil též jeho román s autobiografickými prvky *Kalendář kapelníka Kociňše* (1986, *Kapelmeistara Kociņa kalendārs*, 1982).

Z díla předního prozaika **Zigmundse Skujiņše** (1926) přeložil V. Gaja román *Pán v nejlepších letech* (1981, *Vīrietis labākajos gados*, 1974), jakousi autorovu bilanci dosavadního života, a román *Paměti mladého muže* (1985, *Jauna cilvēka memuāri*, 1981), v němž je dobová atmosféra zachycena formou studentského deníku. **Andrise Kolbergse** (1938), hlavního představitele lotyšské detektivní prózy, jenž se ve svých dílech zaměřuje zvláště na psychologické a sociální příčiny zločinu a v zahraničí je jedním z nejpřekládanějších lotyšských autorů, V. Gaja uvedl romány *Akt s puškou* (1985, v originále *Fotogrāfija ar sievieti un mežakuili*, *Fotografie ženy s kancem*, 1983) a *Člověk běžící přes ulici* (1988, *Cilvēks, kas skrēja pāri ielai*, 1978). V povídkách z Gajova výboru *Večere s klaunem* (1984, *Vakariņas ar klaunu*) novinář a spisovatel **Andris Jakubāns** (1941) s humorným, ironickým až sarkastickým nadhledem a ve světle etických a sociálních problémů své doby ztvárnil typické zástupce různých společenských vrstev a využil přitom nečekaných dějových zvrátů. Prózu se sportovní tematikou V. Gaja představil románem *Vrat' se na start* (1979, *Distance bez finiša*, 1971) **Raimondse Pormalise** (1926). Z rozsáhlého díla **Visvaldiše Lāmse** (1923-1992) bylo do češtiny přeloženo jen jedno dílo, a to z ruštiny **Ludmilou Duškovou**: šlo o nelichotivá sociální analýza sovětské skutečnosti *Trasa* (1982, *Trase*, 1980).

V roce 1986 uvedla Československá televize filmovou adaptaci dětské divadelní hry zakladatelky tohoto žánru v Lotyšsku **Anny Brigadere** (1861-1933). *Pohádka o Malíčkoví* (*Sprīdītis*, 1903) byla natočena filmovým studiem Barrandov ve spolupráci s Rižským filmovým studiem, režie a scénáře se ujal Gunārs Piesis. Na tomto projektu spolupracovala též zkušená česká dramaturgyně, pozdější studentka lotyštiny a aktivní členka Česko-lotyšského klubu Marcela Pittermanová.

Radegast Parolek začal uveřejňovat své překlady od poloviny 60. let v tisku, zejména v literárních časopisech. Byly to básně předválečných klasiků **Jānise Rainise** a **Alexandrse Čakse** a také vrcholných představitelů soudobé poezie, která tehdy prožívala svůj zlatý věk. Patřili k nim **Ojārs Vācietis**, **Imants Ziedonis** (zejména jeho básně v próze *Epifānie*, *Epifānijas*), **Māris Čaklais**, **Imants Auziņš**, **Vizma Belšvica**, **Monta Kroma** a další. Spolupracoval přitom často s básníkem **Vojtěchem Jestrábem** a **Václavem Smetáčkem**, kterým nejen připravoval podstročnický, ale byl také spoluautorem konečné básnické podoby. Překlady zpravidla doprovázel studii o příslušných autorech. O své překladatelské metodě pak informoval v lotyšském odborném tisku, a to i ve švédském exilu, kde udržoval styky zejména s lingvistkou a folkloristkou **Veltou Rūķe-Draviņou** (1917-2003). V Lotyšsku R. Parolek spolupracoval nejprve s významným filologem **Artursem Ozolsem** (1912-1964), po jeho předčasné smrti především s překladatelkou české literatury **Annou Baugou** (1905-

1991). Jinak ovšem Parolkova korespondence zahrnuje celou řadu lotyšských přátel, z nichž někteří také recenzovali jeho díla v tisku, zejména literární vědci **Valdis Rūmnieks** (1951) a **Viktors Hausmanis** (1931) a básník a překladatel - polyglot **Knuts Skujenieks** (1935), jenž dokonce zařadil Parolkovo obdivné hodnocení lotyšského folkloru do učebnic pro 9. ročník středních škol (1996).

Parolkův první knižní překlad pod názvem *Daleké ozvěny* (*Tālas noskaņas*) vyšel až v roce 1982 a byl to malý průřez poezií jeho nejoblíbenějšího básníka **Jānise Rainise**. R. Parolek ho srovnává s raným Josefem Horou, s nímž ho pojí četné filozofická reflexe, zakotvení ve světovém literárním kontextu (oba byli též překladatelé), vlivy novoromantismu a symbolismu, sociální zaměření a také vytříbenost, kultivovanost a melodičnost výrazu. Na rozdíl od Hory je ovšem Rainis jako moderní básník nadále spjat s folklorní tradicí, což je pro lotyšskou literaturu typické.¹⁰⁰

Významnou událostí se stalo vydání Parolkova překladu poetických pohádek **Kārlise Skalbeho** (1879-1945) *Jak jsem plul ke Královně Severu* (*Kā es braucu Ziemeļmeitas lūkoties*), které vyšly v roce 1983 s půvabnými ilustracemi estonské malířky Viktorie Ban-Jiránkové v nákladu 100 000 výtisků a měly ještě dotisk. Výbor obsahoval celkem 56 pohádek, včetně nového překladu těch, které před válkou vydal H. Entner, a patří k nejzdařilejším českým překladům z lotyšské literatury vůbec. K. Skalbeho R. Parolek nazývá baltickým Andersenem a jeho pohádky považuje za jeden z vrcholů moderní lotyšské literatury. V doslovu je charakterizuje jako básně v próze, jako poetické miniatury, na nichž je pozoruhodná nejen prostota výrazu, obdivuhodná obraznost, detailní konkrétnost, bohatství rytmu a aliterací, ale také zcela originální a u Rainise již zmíněný typický rys, tj. spojení folklorní estetiky a etiky s moderní poetikou a křesťanskými hodnotami, vytvářející harmonickou a lidsky hřejivou, i když poněkud posmutnělou duchovní atmosféru. Není bez zajímavosti, že Skalbe byl vychováván v duchu idejí lotyšského hnutí ochranovských, které mělo svůj počátek v Čechách. A nikoli náhodou si překladatel vybral jako motto ke Skalbeho sbírce Rainisovo čtyřverší z básně *Vždy jsem byl člověkem* (*Apaļš cilvēks*) ze sbírky *Konec a počátek* (*Gals un sākums*):

*Bet cilvēkus mūžam
Tik mīlējis esmu,
Mans ienaidis tik dedzis
Pret zvērības dvesmu.*

V Parolkově překladu:

*Člověka milovat
bylo mé štěstí,
jen lidskou krutost
jsem nemohl snést.*

Významným počinem R. Parolka a V. Jestřába byl také překlad lotyšského národního eposu *Lāčplēsis* (1888) sepsaného obrozencem **Andrejsem Pumpursem** (1841-1902). Text byl nejprve zdramatizován pro Československý rozhlas, kde byl v letech 1983-84 uveden v několika reprízách. O vydání projevil zájem nakladatelství dětské literatury Albatros, které dílo zařadilo do edice světových hrdinských eposů upravených pro mládež, přičemž muselo změnit svůj název i autora: Radegast Parolek, *Souboj nad propastí aneb Hrdinský příběh o lotyšském silákovi Láčplēsisovi a jeho moudré nevěstě, sličné Laimdotē* (1987). Protože byl

omezen i rozsah knihy, část veršů byla vytištěna jako „rytmizovaná próza“. Knihu uvedl R. Parolek pro čtenáře jistě atraktivní statí o lotyšském folkloru a historii bojů s křížáky ve 13. století.

K lotyšskému folkloru se R. Parolek v 80. let vrátil dvěma menšími překlady, vydanými lotyšským nakladatelstvím Liesma: výběrem dětského folkloru *Peču peču mazance* (1982, *Cepu, cepu kukulīti*, 1977) a pohádkami **Anny Baugy** *Tři dobré věci* (1988, *Trīs labas lietas*, v originálu *Sunītis un kaķītis, Pejsek a kočička*, 1984). Z překladatelského díla R. Parolka se poněkud vymyká kniha *S vojáky revoluce* (1987), což jsou vzpomínky velitele lotyšských střelců a poté celé Rudé armády **Jukumse Vācietise** (1873-1938), nakonec umučeného při stalinských čistkách. Svou tehdejší překladatelskou činnost R. Parolek završil účastí na antologii milostné poezie baltických básníků *Nádherné stromy lásky* (1988, *Mīlestības krāšņie koki*), do níž zařadil ukázky poezie těchto básníků: **Vizma Belševica** (1931-2005), **Mirdza Ķempe** (1907-1974), **Monta Kroma** (1919-1994) a **Ārija Elksne** (1928-1984). Některé z básní byly před tím otištěny časopisecky.

V devadesátých letech nastal v česko-lotyšských literárních vztazích, a nejen v nich, čas hledání hodnot v nových, svobodných podmínkách. Trvala však kontinuita v osobě Radegasta Parolka a jeho žáka **Pavla Štolla**, jenž v roce 1998 převzal po svém učiteli výuku lotyšského jazyka a později i přednášky z lotyšské literatury na Filozofické fakultě Karlovy univerzity. Toto studium zřízené R. Parolkem v roce 1990 má dnes devět absolventů a jedenáct studentů. V roce 1990 byl založen také *Česko-lotyšský klub*, tehdy spoluorganizátor demonstrací a peticí československých občanů za uznání nezávislosti Pobaltí (bylo shromážděno téměř 30 000 podpisů!), dnes má kolem stovky členů. Nejvýznamnějším střediskem česko-lotyšských vztahů se stalo *Velvyslanectví Lotyšské republiky* v Praze, na němž bylo v roce 1998 otevřeno Lotyšské kulturní centrum s knihovnou, navazující na předválečnou tradici. Všichni dosavadní velvyslanci **Valdis Krastiņš**, **Aija Odiņa** a **Iveta Šulca** věnovali právě kulturním vztahům mimořádnou pozornost a jistě tomu tak bude i nadále. Ani v době členství v Evropské unie neztrácí na významu úzká dvoustranná spolupráce, navíc podložená úctyhodnou historickou tradicí. Právě kultura je osvědčenou cestou, jak hlouběji poznávat sebe navzájem a přitom také své místo v Evropě, zejména mezi těmi početně malými národy, které spojuje společná tragická historická zkušenost.

V 90. letech bylo úkolem českých specialistů na Lotyšsko nejprve poskytnout historické informace z dnešního, svobodného pohledu. Nejdříve vyšel v roce 1994 český překlad knihy maďarského baltisty **Endre Bojtára** *Oloupení Evropy* věnované anexi pobaltských států Sovětským svazem. O dva roky později **Luboš Švec**, jenž lotyštinu studoval u R. Parolka a jako jediný český historik se pobaltské historii věnuje soustavně, vydal rozsáhlé a dosud ojedinělé dílo *Dějiny pobaltských zemí*. Kapitulu o lotyšské kultuře v něm napsal Pavel Štoll. L. Švec napsal také důkladnou vědeckou monografii *Československo a pobaltské státy 1919-1939* a historik **Jindřich Dejmek** ve spolupráci s Velvyslanectvím České republiky v Rize připravil dokument *K historii česko-lotyšských diplomatických vztahů* (oba tituly 2001). K období autoritativních režimů v pobaltských státech se vyslovila historička **Radka Lainová** v kolektivní práci *Diktatury v rukavičkách?* (2003). Současnost pobaltských zemí analyzovali brněnští politologové **Břetislav Dančák**, **Ivo Pospíšil** a **Adam Rakovský** v knize *Pobaltí v transformaci* (1999) a také ekonom, vydavatel a aktivní přítel Pobaltí **Antonín Drábek** v publikacích *Hospodářský vývoj Lotyšska* (1999) a *Hospodářský vývoj pobaltských republik* (2000). Zajímavé postřehy přinesla kniha rozhlasového zpravodaje **Davidu Štáhlavského** *Výpravy opačným směrem* (2002) a k tématu vzájemné spolupráce pobaltských států vydala disertační práci Estonka žijící v Praze **Iivi Zajédová** pod názvem

Pobaltská regionální spolupráce (2006). V roce 2000 a 2005 vyšly dva české turistické průvodce věnované Pobaltí, jejichž autoři jsou **Jana Krutilová** a **Josef Miškovský**, a dva průvodce byly přeloženy z angličtiny z edice **Lonely Planet** (N. Williams, D. Herrmann, C. Kemp, 2004) a **Rough Guide** (J. Bousfield, 2005).

Se značným ohlasem se v českých zemích i v Lotyšsku setkala beletrizovaná historická studie **Kateřina Zaháňská** (1995, *Sagānas Katrīna*) z pera historičky a spisovatelky **Heleny Sobkové**. „Paní kněžna“, ve skutečnosti vévodkyně Kateřina Zaháňská (1781-1839) z klasického díla **Babička Boženy Němcové** (před 1820-1862) totiž pocházela z Kuronska, západní části dnešního Lotyšska, a byla prvorozenou dcerou posledního kuronského vévody Petra Birona (1724-1800). Ten byl v posledních letech svého života nucen prodat své vévodství Rusku a poté získal majetek ve slezské Zaháni a také v Čechách. Konkrétně šlo o panství se zámkem v Náchodě, Ratibořicích a později i Chvalkovicích a tzv. Kuronský, později Rohanský palác v Karmelitské ulici v Praze, dnes jedno ze sídel ministerstva školství. V české literatuře ho jako osvíceného aristokrata zvěčnil klasik historické prózy **Alois Jirásek** (1851-1930) ve svých románech *Na dvoře vévodském*, *Ráj světa* a *U nás*. Knihu H. Sobkové přeložil do lotyštiny **Jānis Krastiņš**, též předseda Lotyšsko-české společnosti, a byla slavnostně prezentována v roce 2000 za přítomnosti předsedkyně českého Senátu Libuše Benešové na zámku rodu Bironů v Rundāle. Zde i na partnerském zámku v Ratibořicích se konaly výstavy o této významné osobnosti lotyšské historie a jejich vazbách na české země.

Lotyšské historii byla věnována i výstava pořádaná lotyšským velvyslanectvím v Národním muzeu pod názvem **Lotyšsko – Země. Národ. Stát.** (2002) a před tím výstava Lotyšské národní knihovny v Národní knihovně ČR s názvem **Lotyšská kniha času** (1999). V rámci úzké spolupráce obou knihoven vznikla i výstava **Knížní umění v Lotyšsku**, též prezentovaná v pražském Klementinu (2004).

Po roce 1988 zůstaly překlady lotyšské literatury na deset let stranou zájmu, tentokrát kvůli naléhavosti jiných úkolů, ale po roce 1990 též z důvodů změněné ekonomické situace. Lotyšská literatura už nebyla dotována jako jedna ze sovětských literatur a musela se podřídit tržním podmínkám. Až v roce 1998 začal R. Parolek vydávat své práce, připravené už dříve: byly to především dějiny **Lotyšské literatury** s podtitulem *Vývoj a tvůrčí osobnosti* (2000), zahrnující též folklor a exilovou tvorbu, a dále dvě básnické antologie. Kniha **V kruhu krásy. Malá antologie z lotyšské a litevské lidové poezie** (1998) byla prvním českým překladem lotyšských dain, což byl vskutku náročný úkol, neboť vystihnout jejich originální poetiku je v cizím jazyce prakticky nemožné. R. Parolek je přiblížil českému čtenáři zavedením pravidelného rýmu, jenž v dainách chybí. Průřez lotyšskou poezií od dob národního obrození až po současnost dostal název **Les duší** (převzatý od K. Skalbeho) a vyšel v roce 2001. Byla do něj zařazena i většina Parolkových časopiseckých překladů a také práce Vojtěcha Jestřába, Vladimíra Smetáčka a Anděly Janouškové.

Dílo R. Parolka bylo v Lotyšsku mnohokrát oceněno: je nositelem nejvyššího státního vyznamenání Řádu tří hvězd, zahraničním členem Lotyšské akademie věd a čestným doktorem Lotyšské univerzity, v roce 2002 mu Lotyšský svaz spisovatelů udělil Výroční literární cenou za celoživotní dílo. Cenu mu předala spisovatelka Māra Zālīte na pražském veletrhu Svět knihy, jehož se tehdy Lotyšsko poprvé účastnilo. Ve svých 85 letech je R. Parolek, nehledě na svůj slábnoucí zrak, i nadále obdivuhodně činný: dokončil mimo jiné rozsáhlé paměti s názvem **Moje dvacáté století** (2006), z části věnované též Lotyšsku a jeho literatuře, a v elektronické podobě vyšla také jeho celoživotní autorská básnická tvorba pod

názvem *Utajené verše* (2005). Uveďme alespoň jednu z těchto básní, kterou autor zamýšlel jako hymnu Česko-lotyšského klubu (s melodií české lidové písně *Ó, hřebíčku zahradnický...*), připsal ji Pavlu Štollovi a je jeho osobním vyznáním vztahu k Lotyšsku:

*Lotyšsko mé milované,
země přátel vzdálená,
v písni tvé nám darem dané
duše tvá je ztajená.*

*Na břehy tvé jantarové,
věže Rigy kamenné,
když nás potká štěstí nové
srdce mé si vzpomene.*

*Lotyšsko mé, vlast má druhá,
tebe nosím v srdci svém.
Přijmi mě jak svého druha,
buď mi druhým domovem!*

*Mnohokrát tě vyplenili
ze Západu, z Východu,
krví svou však vykoupili
synové tvou svobodu.*

*Ve tvou hvězdu věřím dosud,
šťastnou hvězdu dětí tvých.
S tebou spjat je i můj osud
až do dní mých posledních.*

Parolkův žák **Pavel Štoll** a dlouholetý pracovník lotyšského velvyslanectví v Praze v roce 1998 absolvoval obor lotyšština-litevština diplomovou prací *Česko-lotyšská literární vzájemnost do roku 1940*, kterou nyní rozšiřuje jako doktorskou disertaci. V roce 2003 se podílel lotyšskými hesly na *Slovníku pobaltských spisovatelů*, v němž estonskou část napsala Naděžda Slabihoudová a litevskou Alena Vlčková. Na Filozofické fakultě UK se v roce 1999 konalo sympozium *Pocta Čelakovskému* k 200. výročí narození tohoto zakladatele české baltistiky, přičemž později vydaný stejnojmenný sborník (2004) zahájil novou edici *Acta Slavica et Baltica*, určenou vědeckým publikacím z oboru jazykovědné a literárněvědné slavistiky a baltistiky. V roce 2005 byl vydán první český překlad z lotyšské literatury vzniklé po roce 1990: symbolicky šlo o téma poválečných sovětských deportací lotyšského obyvatelstva na Sibiř, které se v podobě očitého svědectví objevilo v českých zemích poprvé. Autorkou knihy *V plesových střevíčkách sibiřským sněhem* (*Ar balles kurpēm Sibīrijas sniegos*, 2001) je lotyšská politička a spisovatelka **Sandra Kalniete**, která vypráví a dokumentuje drastický příběh vlastní rodiny a zároveň celého národa. Překlad byl úspěšným debutem absolventa oboru čeština-lotyština **Michala Škrabala** a vyšel v nakladatelství **Lubora Kasala**, které se hodlá specializovat také na lotyšskou literaturu. V souvislosti s touto tematikou lze také připomenout zajímavý počín Československé televize, která v roce 1991 zinscenovala novelu české exilové autorky **Zdeny Salivarové Nebe, peklo, ráj** (1976); v témže roce vyšla v Čechách poprvé i knižně. Tragický autobiografický příběh lásky české dívky k mladému lotyšskému účastníkovi mezinárodního basketbalového turnaje v poválečné

Praze je pravděpodobně prvním českým literárním ohlasem na stalinskou decimaci lotyšského národa.

Výrazným impulzem pro další rozvoj česko-lotyšských literárních vztahů je organizační podpora vydávání lotyšských překladů v zahraničí, kterou poskytuje Lotyšské literární centrum a jeho ředitelka **Marta Grēviņa-Dziļuma**, spolu s finančními dotacemi lotyšského Státního fondu kulturního kapitálu, dále spolupráce s organizací Literature Across Frontiers a její ředitelkou **Alexandrou Büchler** a s pražským knižním veletrhem Svět knihy a jeho ředitelkou **Danou Kalinovou**. Jen díky tomuto spojení sil byla možná příprava čestné účasti Lotyšska na veletrhu Svět knihy v roce 2006, která se stala také příležitostí k vydání tří překladů absolventů oboru lotyština. Román **Albertse Belse Nespavost** (*Bezmiēgs*, napsán 1967) mohl v Lotyšsku vyjít s cenzurními úpravami až v roce 1986 a v původní podobě teprve roku 2003. Děj románu se odehrává v několika prolínajících se časových rovinách, přičemž v podtextu zaznívá zvlášť výmluvná paralela sovětské okupace s křížáckou porobou Lotyšska ve 13. století i s okupací nacistickou. Antologii povídek současných lotyšských spisovatelek **Ingy Ābele**, **Nory Iksteny**, **Andry Neiburgy** a **Gundegy Repše** pod názvem **Krajina samoty** pořídili **Lenka Matoušková**, **Denisa Šelelyová** a **Michal Škrabal** a antologie patnácti současných lotyšských básníků tří generací **Pozadí básně** (*Dzejoļa fons*) vznikla ve spolupráci překladatelů **Pavla Štolla**, **Petra Borkovce**, **Alexandry Büchler** a **Libuše Bělunkové**. Obec překladatelů lotyšské literatury, „cizinců nalézající perly“, se tak rozrůstá a nezbývá než si přát, aby jejich úsilí bylo i nadále příznivě přijímáno čtenáři.

¹ *Šafařík P.J.* O národech kmene Litevského // Časopis Českého muzea. – 1835. – č. 9. – s. 293.

² *Řeháček L.* Vztah F. L. Čelakovského k folklóru, jazykům a literaturám baltských národů // Práce z dějin slavistiky XI - Slavistický odkaz F. L. Čelakovského. – Praha: Univerzita Karlova, 1988. - s. 245-262.

Jēgers B. Vecākais latviešu tautasdziesmu tulkojums čehu valodā // Ceļi. – Lund, 1961. – č. 10. – s. 27-34.

³ *Deset let ČSLS.* – Praha, 1935. – s. 5.

⁴ *Zubatý J.* Dopis F. Oberpfalcerovi (Jílkovi) z 22.9.1924 // Naše řeč. – 1931. – č. 15. – s. 88.

⁵ Literární pozůstalost A. Koudelky uložena v Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech.

⁶ Literární pozůstalost H. Entnera uložena v Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech.

⁷ *Rainis J.* Runas un intervijas. – Riga, 1993. – s. 160.

⁸ dto

⁹ Archiv Československo-lotyšské společnosti v Archivu Národního muzea.

¹⁰ *Parolek R.* Raiņa dzeja – čehiski // Raiņa un Aspāzijas gadagrāmata 1970. gadam. - RAF, 1969.